

مرکز تحقیقات استراتژیک
معاونت پژوهش‌های سیاست خارجی

گزارش

شماره ۲۳۷

آبان ۱۳۹۵

زهره خانمحمدی
پژوهشگر مرکز تحقیقات استراتژیک

ارزیابی تأثیر پروژه "ترک استریم" بر رویکرد مسکو و آنکارا در سوریه

مقدمه

طی دوره‌ای کمتر از یک سال روابط روسیه و ترکیه طیفی از تنش تا عادی‌سازی را طی کرده است و ظرف دو ماه رهبران دو کشور سه بار با یکدیگر ملاقات نمودند. آخرین دیدار مربوط به ۲۳ آگست کنگره جهانی انرژی در استانبول است که در حاشیه آن ولادیمیر پوتین با رجب طیب اردوغان دیدار نمود و پیرامون مسائل اقتصادی به موازات مسائل سیاسی به بحث و تبادل نظر پرداخت. موضوعاتی چون احیای پیوندهای تجاری و اقتصادی، موضوع توریسم، توسعه مناسبات انرژی و همچنین بحران سوریه از آن جمله بودند. هرچند تمامی موضوعات فوق در عادی‌سازی روابط طرفین حائز اهمیت می‌باشند با این حال انرژی را می‌توان در صدر قرار داد؛ چراکه به نظر می‌رسد در سایر موضوعات مربوط به تجارت برخی منافع و مصالح داخلی از سوی کرملین در نظر گرفته می‌شود^۱

اما همکاری در حوزه انرژی متمایز از این مسئله است و حتی می‌تواند روابط آبی دو کشور در سطح منطقه به ویژه در قبال بحران سوریه را تحت تأثیر قرار دهد. موضوع همکاری در زمینه انرژی میان دولت‌های ترکیه و سوریه پس از توقف پروژه "سوت استریم" از سوی اتحادیه اروپا و با ایده ساخت پروژه "ترک استریم" آغاز شد که در زمان اعلان خود جنبشی را در طرفین ایجاد کرد. این مورد از چنان اهمیتی برخوردار بود که حتی با ایجاد رکود در رابطه دو کشور مسکوت باقی نماند و طرفین پس از روند عادی‌سازی، بلافاصله نسبت به اجرایی شدن آن تأکید داشتند کمالین که رجب طیب اردوغان نیز در نشست سنت پترزبورگ بر عزم کشورش جهت از سرگیری پروژه احداث خط لوله انتقال گاز "ترک استریم" اشاره کرد. با توجه به اهمیت موضوع در نزد سران هر دو کشور، قرارداد اجرایی شدن پروژه فوق در حاشیه

۱. از منظر کارشناسان روس، مقامات این کشور موضوع تحریم در حوزه تجارت را با در نظر داشتن مصالح داخلی رفع خواهند نمود که در این زمینه می‌توان به واردات انواع مرکبات اشاره کرد. از آنجایی که تا اواسط پاییز تولید داخل پاسخگوی نیاز

داخلی می‌باشد رفع تحریم در این مورد اعمال نخواهد شد و ممکن است از این تاریخ به بعد دستور واردات از ترکیه صادر شود.

http://russiancouncil.ru/en/inner/?id_4=8232

ارزیابی تاثیر پروژه "ترک استریم" بر رویکرد مسکو و آنکارا در سوریه ۲

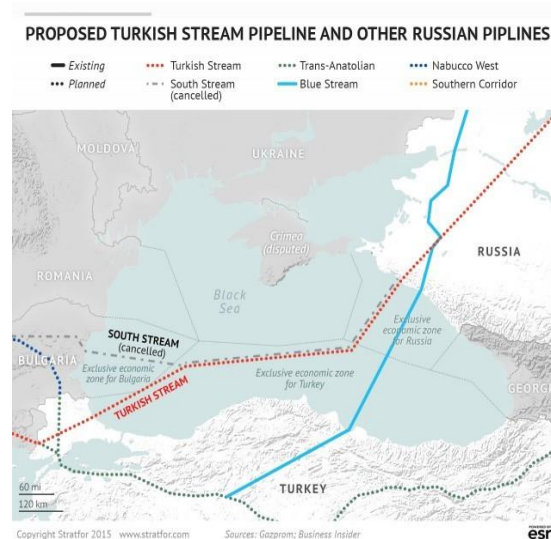
برساند و با تحکیم جایگاه خویش، نفوذ مشخصی بر بازار اروپا اعمال نماید. ضمن این که با اجرایی شدن پروژه "ترک استریم" مسکو با همکاری آنکارا بسته سوم انرژی اروپا^۲ را نیز محاط خواهد نمود که این امر در نزد مسکو بسیار حائز اهمیت می باشد. لازم به ذکر است که علاوه بر اروپا، کنترل بر بخشی از بازار انرژی مدیترانه مشتمل بر سوریه نیز در زمره اهداف بلندمدت روسها قابل دسته بندی است.

با توجه به اهمیت انرژی در نزد دولت های روسیه و ترکیه باید گفت که موضوع فوق می تواند بر روند همکاری های طرفین به ویژه در رابطه با سوریه تاثیرگذار باشد. همانطور که تا کنون نیز شاهد بوده ایم روند عادی سازی روابط، زمینه انعطاف سیاسی طرفین را فراهم آورده است تا آنجا که عملیات سپر فرات از سوی ترکیه در بستر چراغ سبز روسها تحلیل و بررسی شد. علاوه بر آن موضع روسیه در قبال کردها در سوریه - که خط قرمز دولت آنکارا و موضوعی امنیتی تلقی می شود- هر چند همسان با آنکارا نیست اما در تقابل هم نمی باشد و هر دو ممانعت از ایجاد کریدور کردی را دنبال می نمایند.^۳ علاوه بر این نزدیک شدن رویکرد روسیه و ترکیه نسبت به یکدیگر در بستر ائتلاف غرب نیز قابل تحلیل است. از یک سو دولت آنکارا در قبال کنش های خویش در منطقه، همراهی مناسب از سوی متحدین غربی را شاهد نبوده است که توالی این امر زمینه دلسردی اردوغان از غرب را فراهم آورد و اخیراً

۲. بر اساس تصریح این بسته، فعالیت شرکت های صادرکننده و توزیع کننده انرژی در قلمروی کشورهای عضو اتحادیه اروپا باید از همدیگر منفک باشد و بر این اساس گازپروم روسیه در آن واحد هر دو فعالیت را انجام می دهد، از قبال اجرای قوانین جدید، انحصار خود در بازار انرژی اروپا را از دست می دهد.

3. http://russiancouncil.ru/en/inner/?id_4=8232

اجلاس انرژی در استانبول میان دولت ها از سال ۲۰۱۸ به امضاء رسید.

طرح ابتدایی پروژه مذکور که در سال ۲۰۱۴ اعلام شد بر ساخت چهار خط لوله با مجموع ظرفیت ۶۳ میلیارد متر مکعب گاز تاکید داشت اما به دلایل مختلف سیاسی و اقتصادی چون امکان ساخت "نورد استریم ۲" توسط روسیه، تعداد خطوط لوله به دو عدد تقلیل یافت. با این حال بر اساس داده ها باید گفت که دو خط لوله فوق دارای اهمیتی استراتژیک نزد طرفین می باشند. نخستین خط لوله که به صورت مستقیم گاز را به مصرف کننده ترک خواهد رساند سبب می شود که آنکارا، گاز را بدون عبور از کشورهای ترانزیت و به صورت مستقیم از مسکو دریافت نماید که این امر منجر به کاهش تهدیدات سیاسی از یک سو و افزایش فواید اقتصادی در قالب تقلیل هزینه های مربوط به ترانزیت از دیگر سو شود. خط لوله دوم نیز از منظر روسها حائز اهمیت است زیرا این خط لوله ترانزیت گاز روسیه از طریق ترکیه به بازارهای اروپا- یونان و جنوب ایتالیا - را بر عهده خواهد داشت که به مسکو اجازه می دهد تهدیدات مربوط به ترانزیت گاز از طریق اوکراین را به حداقل

هم موضوع کودتای داخلی در این کشور که با اتهام به غرب همراه بود بر شدت مسئله افزود و از سوی دیگر کرمین هم در پی عدم کسب موفقیت در ایجاد تفاهم با ایالات متحده راجع به سوریه به دنبال تحکیم روابط خویش با بازیگران موثر منطقه می‌جباشد و درصدد است تا این امر را پیش از انتخابات در امریکا و ورود رئیس‌جمهور جدید محقق گرداند. از این‌رو ترکیه به‌عنوان بازیگر موثر در منطقه که از ۹۱۱ کیلومتر مرز مشترک با سوریه نیز برخوردار است در نگرش روس‌ها مهم و حائز اهمیت جلوه می‌نماید مضافاً این که موضوعات استراتژیکی چون انرژی زمینه تسهیل آن را فراهم نموده است.

ذکر این مسئله حائز اهمیت می‌باشد که وابستگی دولت ترکیه به گاز روسیه (که ۶۰٪ از مصرف خود را از این کشور تامین می‌کند) و نیز نیاز مسکو به جایگاه ژئواستراتژیک ترکیه در راستای اتصال به اروپا اهمیت انرژی را نزد هر دو کشور دوچندان می‌نماید که این امر می‌تواند بر رویکرد کشورها نسبت به بحران‌های منطقه چون سوریه تاثیرگذار باشد. هرچند با وجود اختلافات استراتژیک میان طرفین دستیابی به این مهم و ایجاد همگرایی سیاسی در کوتاه مدت مورد انتظار نمی‌باشد با این حال به نظر می‌رسد که بازیگران مذکور در قبال کنش‌های یکدیگر واکنشی از خود بروز نمی‌دهند و این مسئله می‌تواند در راستای فرضیه فوق مثبت ارزیابی شود.

